

Oroitzapenezko ekintzak eta
biktimen aitortza sustatzen
laguntzeko udalei eskaintzen
zaien agiri informatiboa

Euskal kasuan izandako
bizitzeko eskubidearen
aurkako urraketen
argazkiak, **herriz herri**

Güeñes, 1960-2010

2015eko uztaila

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizikidetzarako
Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

PRESIDENCIA
Secretaría General para la Paz
y la Convivencia
Dirección de Víctimas y Derechos Humanos

Oroitzapenezko ekintzak eta
biktimen aitortza sustatzen
laguntzeko udalei eskaintzen
zaien agiri informatiboa

Euskal kasuan izandako
bizitzeko eskubidearen
aurkako urraketan argazkiak,
herriz herri

Güeñes, 1960-2010

2015eko uztaila

Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

EUSKO JAURLARITZA

GOBIERNO VASCO

LEHENDAKARITZA
Bakegintza eta Bizikidetzarako
Idazkaritza Nagusia
Biktimen eta Giza Eskubideen Zuzendaritza

PRESIDENCIA
Secretaría General para la Paz
y la Convivencia
Dirección de Víctimas y Derechos Humanos

Aurkibidea

Aurkezpena. 6

Bizitzeko eskubidearen aurkako **urraketak**.

1. ETAm-k bizitzeko eskubidearen aurka egindako urraketak. 9
 2. GAEk bizitzeko eskubidearen aurka egindako urraketak. 11
-

Erabilitako iturri eta zerrendak. 15

Aurkezpena

Euskal kasuarekin loturik 1960tik 2010era bitartean terrorismoaren eta beste edozein motatako indarkeria politikoaren ondorioz izandako bizitzeko eskubidearen urraketak bildu eta argitalpen bat prestatu du Eusko Jaurlaritzaren Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiak. Argitalpenak berritasun nagusi bat du: datuak udalerriz udalerriz ordenaturik ematea, helburua udalei datu-base bat ematea denez gero. Liburuxka hau Güeñesi dagokiona da.

Lan hau egiteko, biktimei buruz argitaratu diren zerrenda guzti-guztiak berrikusi eta erkatu ditugu: Barne Ministerioarenak, biktimen elkarteak, hedabideak, egile partikularrenak, Nafarroako Gobernuarenak eta Eusko Jaurlaritzarenak, zehatz esatera. Datu horiek guztiak zehatz eta zorrotz laburtzea eta integratzea lan katramilatsu eta labaina da: kontsultatu ditugun datu-baseen artean alde nabarmenak daude, eta horregatik da katramilatsua; eta, bestalde, informazio honek sufrimendu latza eragin diezaieke hainbat pertsona eta familiari, eta horregatik da labaina. Esku artean daukagun hauek ez baitira, bistan denez, datu estatistiko hutsak.

Kasu gehien-gehieni dagokienez, nahikoa informazio eskuratu dugu, eta, gainera, informazio guztiak bat datoz. Zenbait gertakariri buruz (60ko, 70eko eta 80ko hamarkadetan gertatutako askori buruz, batik bat), ordea, ez dugu behar beste informazio biltzerik izan, edo eskura genituenak bertsio kontrajarri eta datu nahasgarriak baino ez ziren, eta, beraz, oraindik ez daukagu haiei buruz ondorio garbirik ateratzeko modurik. Alde horretatik, lan hau ez dago behin betiko dokumentutzat hartzerik, bertan agertzen diren kasu asko eta asko osatu eta hobetu egin behar baitira.

Nolanahi ere, datu guztiak oso sakon aztertu eta erkatu ditugu, eta, beraz, garbi esan dezakegu aztergai hartu ditugun gertakarien errealitate objektiboaren irudi zorrotz eta hurbila ematen dela bilduma honetan. Lehen aldiz, bizitzeko eskubidearen urraketa guztiak bildu eta biktimen izen-abizenak ematen dira argitalpen batean, hilketa eta biktima bakar bat ere kanpoan uzteke (nahi gabeko hutsegite edo omisio bat edo beste gorabehera).

Liburuxka hauetako bakoitzak udalerriz bat hartzen du ardatz, eta datu-base bana ematen. Hala, udalerriz udalerriz egindako erretratu hauetan gaur egun arte eskura dugun informazioaren berri ematen da. Dena dela, dokumentu honetan ez da biktimen aitoren ofizialik egiten: bizitzeko eskubidearen urraketei buruzko

informazioa ematen da. Oraindik biktimen aitorten instituzionala amaitzeke dago. Eztabaida bete-betean gaude. Hala ere, berariazko helburua beste bat izan arren, lan honek ekarpen bat egin nahi dio, berdintasun-printzipioari estu-estu jarraituz, ezinbestez denon artean egin beharreko biktimen aitortzari.

Erretratu hauen helburu nagusia hauxe da: Euskadiko udalei beren herri-hiriei buruzko ahalik eta informazio gehiena ematea, horren bidez oroitzapenezko ekintzak eta biktimen aitortza sustatzen laguntzeko. Alde horretatik, lan-talde honek bat egiten du Euskadiko udalek horrenbestetan adierazitakoarekin, ondo ulertzen baitugu zer-nolako zailtasunak izan dituzten azken 50 urteotan indarkeriak eta terrorismoak beren herri-hirietan eragindako biktimei buruz behar beste informazio eskuratzeko (Memoriaren Mapa eta antzeko beste ekimen batzuk martxan jarri nahi izan direnean, esate baterako).

Udalerrri bakoitzari dagokion liburuxkan, udalerrri horretan bertan eraildako biktimak aipatzen dira, bai eta, beste lekuren batean hil arren, udalerrri horretan jaio edo bizitakoak ere. Edukia bi ataletan egituratu dugu: lehenbizikoan, bizitzeko eskubidearen urraketa nabarmentzat har daitezkeen kasuak zerrendatzen dira; bigarrenean, berriz, ikerketa-lan handiagoa eskatzen dutenak. Lehen blokearen barruan, hilketak egiletzaren arabera eta ordena kronologikoan aurkezten ditugu.

Giza eskubideen nazioarteko zuzenbideak bizitzeko eskubidearen urraketatzat jotzen ez dituen kasuak, jakina, ez ditugu erretratu hauetan aintzat hartu, nahiz eta kasu horiek ere lotuta dauden gertatu zireneko indarkeriazko testuinguruarekin. Mota horretako kasuak dira, adibidez, suizidioak, indarkeriazko ekintza batean jazotako heriotzak, polizien arteko ustekabeko tiroketak eta abar. Nolanahi ere, hildako horien senitartekoek ere merezi dute, jakina, gure enpatia eta sentiberatasuna, gizalegeak hala agintzen baitu.

Hitz batean, agiri honen xedea argi-argia da: gure udaletako arduradunei oroitzapenezko proiektuak egiteko baliabide egoki bat ematea. Iraganen gurean pairatu dugun indarkeriaren aurrean, erakundeok memoria kritiko bat sustatzeko eginbeharra daukagu. Biktimen oroitzapenari bizirik eutsi behar zaio, gaur egun eta etorkizunean giza eskubideekin konprometituri jarraituko badugu; bizitzeko eskubidearekin eta pertsona guztien duintasunarekin, batik bat.

Sekula gehiago egin behar ez denari eta sekula ahaztu behar ez dugunari buruzko erretratu bana ematen da liburuxka hauetan. Erretratu diogu, hemen aipatzen direnek aurpegi eta begiak baitaizkate. Erretratu batek pertsona konkretu bat adierazten du; izen-abizen, senitarteko, adiskide, historia, amets eta proiektu konkretuak dauzkan pertsona bat, alegia. Bidegabeki hildako biktima bakoitzaren sufrimenduaren giza erretratua da agiri hau.

Bizitzeko eskubidearen aurkako **urraketak**

1. **ETAm**-k bizitzeko eskubidearen aurka egindako urraketak

1

José Luis Oliva Hernández

Data: 1981/01/14.

Adina: 31 urte.

Non jaioa: Santander.

Bizilekua: Bilbo (Bizkaia).

Seme-alabak: Seme-alabarik gabe.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Pertsianen konpontzaile-lanetan ziharduen; autonomoa zen. Antza denez, ETAren Orbaizeta komandoko kide zen, baina erakunde horrek "infiltratu" izatea leporatzen zion eta lapurreta bateko diruarekin geratzeaz (Egin).

Egiletza: ETAm.

Lekua: Bilbo eta Balmaseda arteko auzo-bide baten ondoan, Sodupen (Güeñes). ETAk datuak eman zituen gorpua aurkitzeko.

Prozedura: Su-arma bidezko atentatua, tiro bakarrekoa, eskuineko belarriaren inguruan, eta irteera ezkerretik.

Datu gehiago: Antza denez, ETAko komandoko kideak biktimarekin joan ziren etxetik Guardia Zibilak gorpua aurkitu zuen eremura arte, abandonatutako ibilgailu baten barruan.

Bizitzeko eskubidearen aurkako **urraketak**

2. **GAE**k bizitzeko eskubidearen aurka egindako urraketak

1

Mari Paz Ariño Barón

Data: 1980/01/20.

Adina: 38 urte.

Bizilekua: Sodupe, Güeñes (Bizkaia).

Seme-alabak: Alaba bat eta seme bat.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Etxekoandrea Sodupeko EAJ-PNVko afiliatua

Egiletza: Grupos Armados Españoles (GAE).

Lekua: Alonsotegiko Aldana taberna, hiru solairuko etxe handia, Bilbo-Balmaseda errepidean; erabat suntsituta geratu zen eta eraitsi egin behar izan zuten.

Prozedura: Bonba bidezko atentatua, pasta-kutxa batean kamuflatuta, erloju-gailuarekin.

Datu gehiago: Beste hiru pertsona ere hil ziren: bere senarra, Pacífico Fica, Liborio Arana eta Manuel Santacoloma; eta hamabi bat zauritu izan ziren, besteak beste, oso larriki zauriturik, tabernako jabea: Garbiñe Zarate Camino. Azken honen alabak, Garbiñe Gonzálezek, jostura-puntu ugari izan zituen aurpegian. Andoni Mendoza Galfasorori, Gueñesko EAJko zinegotzi ohiari, hanka bat kendu zioten. Polizia-iturri konfidentzialek eta anonimoek atentatuaren egile izan zitezkeenak eraman zituzten Barakaldoko komisariara. Argibide gehiagorako: 2014/01/18ko *El Correo*.

2

Pacífico Fica Zubiaga

Data: 1980/01/20.

Adina: 39 urte.

Bizilekua: Sodupe, Güeñes (Bizkaia).

Seme-alabak: Alaba bat eta seme bat.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Explosivos Riotintoko langilea. EAJ-PNVko afiliatua

Egiletza: Grupos Armados Españoles (GAE).

Lekua: Alonsotegiko Aldana taberna, hiru solairuko etxe handia, Bilbo-Balmaseda errepidean; erabat suntsituta geratu zen eta eraitsi egin behar izan zuten.

Prozedura: Bonba bidezko atentatua, pasta-kutxa batean kamuflatuta, erloju-gailuarekin.

Datu gehiago: Beste hiru pertsona ere hil ziren: bere emaztea, Mari Paz Ariño, Liborio Arana eta Manuel Santacoloma; eta hamabi bat zauritu izan ziren, besteak beste, oso larriki zauriturik, tabernako jabea: Garbiñe Zarate Camino. Azken honen alabak, Garbiñe Gonzálezek, jostura-puntu ugari izan zituen aurpegian. Andoni Mendoza Galfasorori, Gueñesko EAJko zinegotzi ohiari, hanka bat kendu zioten. Polizia-iturri konfidentzialek eta anonimoez atentatuaren egile izan zitezkeenak eraman zituzten Barakaldoko komisariara. Argibide gehiagorako: 2014/01/18ko *El Correo*.

3

Manuel Santacoloma Velasco

Data: 1980/01/20.

Adina: 57 urte.

Non jaioa: Alonsotegi (Bizkaia).

Bizilekua: Sodupe, Güeñes (Bizkaia).

Seme-alabak: Alaba bat.

Lanbidea, kargua, bestelakoak: Alarguna. Kadaguako Forjas y Alambres enpresako langilea. CNT sindikatuko afiliatuta zegoen.

Egiletza: Grupos Armados Españoles (GAE).

Lekua: Alonsotegiko Aldana taberna, hiru solairuko etxe handia, Bilbo-Balmaseda errepidean; erabat suntsituta geratu zen eta eraitsi egin behar izan zuten.

Prozedura: Bonba bidezko atentatua, pasta-kutxa batean kamuflatuta, erloju-gailuarekin.

Datu gehiago: Beste hiru pertsona ere hil ziren: Mari Paz Ariño, Pacífico Fica eta Liborio Arana; eta hamabi bat zauritu izan ziren, besteak beste, oso larriki zauriturik, tabernako jabea: Garbiñe Zarate Camino. Azken honen alabak, Garbiñe Gonzálezek, jostura-puntu ugari izan zituen aurpegian. Andoni Mendoza Galfasorori, Gueñesko EAJko zinegotzi ohia, hanka bat kendu zioten. Polizia-iturri konfidentziales eta anonimoez atentatuaren egile izan zitezkeenak eraman zituzten Barakaldoko komisariara. Argibide gehiagorako: 2014/01/18ko *El Correo*.

Erabilitako iturri eta zerrendak

- ABC: *ABC Especiales, Todas las víctimas del terror*, www.abc.es/especiales/eta/victimas
- Alonso, Rogelio, Florencio Domínguez y Marcos García Rey, *Vidas rotas. Historia de los hombres, mujeres y niños víctimas de ETA*, Espasa, Madril, 2010.
- Arartekoa: *Euskadin terrorismoaren biktimei erakundeek emandako arreta*, Eusko Legebiltzarrari egindako txosten berezia, 2009ko ekaina.
- Argituz (Giza Eskubideen Aldeko Elkarte), www.argituz.org
- Arovite, Valentin de Foronda Gizarte Historiarako Institutua (UPV-EHU). www.arovite.com/bases-de-datos/
- AVT (Terrorismoaren Biktimen Elkarte). www.avt.org
- Barne Ministerioa. www.interior.gob.es/
- Calleja, Jose Maria; Sanchez-Cuenca, Ignacio: *La derrota de ETA. De la primera a la última víctima*, Adhara, Madril, 2006.
- Covite (Euskal Herriko Terrorismoaren Biktimen Elkarte). www.covite.org
- Egin: *Anuarios 1977-1982 eta Anuarios 1982-1997*.
- El Correo. <http://especiales.elcorreo.com/2006/eta/index.html>
- El País: *Las Víctimas*. www.elpais.com/especial/eta/victimas.html
- Euskal Memoria Fundazioa: *Datu-basea*. www.euskalmemoria.com
- Eusko Jaurlaritzaren Lehendakariaren Bulegoa. www.lehendakaritza.ejgv.euskadi.net/r48-subpaz/es/
- Fernando Buesa Blanco Fundazioa (dokumenta- zio- eta ikerketa-zentroa). www.fundacionfernandobuesa.com
- Fonseca, Carlos (koord.). 1960. eta 2014. *urteen artean hildakoak eragindako erakunde terroristen atentatuaren auzibideari buruzko txostena. Euskal kasua*. Bakegintza eta Bizikidetzarako Idazkaritza Nagusiaren enkarguz egin. Eusko Jaurlaritzaren 2014ko abendua.
- Giza Eskubideen Zuzendaritza: *Motibazio politikoko indarkeria-egoeran gertatutako giza eskubideen urraketen eta sufrimendu bidegabeen biktimei buruzko txostena*, Gasteiz, Eusko Jaurlaritzaren 2008. www.lehendakaritza.ejgv.euskadi.net/r48-subpaz/es/
- Juan March Fundazioa. Espainiako trantsizioari buruzko Linz artxiboa. CEACS. www.march.es/ceacs/biblioteca/proyectos/Linz/

- Lazkaoko Beneditarren Fundazioaren Dokumentaziounea. www.lbfundazioa.org
- Libertad Digital: *In Memoriam: No olvidar lo inolvidable*. www.blogs.libertaddigital.com/in-memoriam/
- Marrodan, Javier; Araluce, Gonzalo; Garcia de Leaniz, Rocio; Jimenez, Maria: *Relatos de plomo. Historia del terrorismo en Navarra 1960-86*, Iruñea, Nafarroako Gobernua, 2013.
- Nuñez, Luis (koord.): *Euskal Herria y la Libertad* (8 lib.), Tafalla, Txalaparta, 1993.
- Pulgar Gutierrez, Belen: *Víctimas del Terrorismo: 1968-2004*, Madril, Dykinson, 2004.
- Terrorismoaren Biktimen Fundazioa. www.fundacionvt.org
- Terrorismoaren Biktimen Fundazioa: *Asesinatos de ETA en Álava*. www.alava.net
- Terrorismoaren Biktimei Laguntzeko Zuzendaritza: *Kontrolatu gabeko taldeen, eskuin muturreko taldeen eta GALen terrorismoak eragindako biktimei buruzko txostena*, Gasteiz, Eusko Jaurlaritza, 2008. www.interior.ejgv.euskadi.net/r42440/es/contenidos/informacion/informacion_documentos_interes/es_document/adjuntos/informe%20final.pdf
- Vasco Press Agentzia: "Crónica de documentación y actualidad", 1.176. alea, 2004ko abuztua.
- Zenbait egunkari: *ABC, Berria, Deia, Diario de Noticias, Egin, El Correo, El Diario Vasco, El Mundo, El País, Euskaldunon Egunkaria, Gara, Hitz, La Razón, La Vanguardia, Noticias de Álava, Noticias de Gipuzkoa*.